

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTES
PSIHOLOĢIJAS NODAĻA

**VECĀKU AUDZINĀŠANAS PIEEJU SAISTĪBA AR PIRMSSKOLAS VECUMA
BĒRNU SPĒLĒŠANĀS UZVEDĪBU UN SOCIĀLAJĀM PRASMĒM.**

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Anita Ērgle**
Studenta apliecības Nr.: av12146
Darba vadītāja: Dr. psych Laura Pirsko

Rīga, 2015

ANOTĀCIJA

Pētījums veidots ar mērķi, analizēt sakarības starp vecāku audzināšanas pieejas aspektiem, bērnu sociālajām prasmēm, kā arī spēlēšanās uzvedību. Analizējot zinātnisko literatūru pētījumos daudzkārt norādīts uz sakarībām starp bērna sociālajām prasmēm un vecāku audzināšanu. Kā zināms, pirmsskolas vecumā bērnu aktivitāte tiek saistīta lielākoties ar spēlēšanos. Maģistra darbs tiek veltīts bērna spēlēšanās uzvedības un sociālo prasmju, kā arī vecāku audzināšanas aspektu saistību izpētei. Pētījumā izvirzīti pētījuma jautājumi: kādas ir sakarības starp vecāku audzināšanas pieejām un pirmsskolas vecuma bērnu sociālajām prasmēm, kā arī kādas ir sakarības starp vecāku audzināšanas pieejām un pirmsskolas vecuma bērnu spēlēšanās veidiem.

Pētījumā piedalījušies 88 pirmsskolas vecuma bērnu vecāki, kā arī 14 pirmsskolu izglītības pedagogi, aizpildot aptaujas par savu pirmsskolas vecuma bērna spēlēšanās uzvedību, vecāku audzināšanas pieeju aspektiem. Pedagogi vērtējuši bērnu sociālās iemaņas.

Darbā izmantots Alabamas audzināšanas aptaujas pirmsskolas variants (Shelton, Frick & Wootton, 1996), kā arī Sociālo prasmju novērtēšanas sistēma -skolotāju variants, sadarbojoties autoriem Grešamam un Eliotam. (Gresham & Eliot, 1990). Izveidota aptauja vecākiem par bērna spēlēšanās uzvedību balstoties uz autoru Sobkin un Skobeltsyna pētījumu par bērnu spēlēšanos (Sobkin & Skobeltsyna, 2011).

Iegūtie pētījuma rezultāti norāda uz sakarībām starp bērnu spēlēšanās uzvedību, sociālo prasmju novērtējumu un vecāku audzināšanas pieejām.

Atslēgas vārdi: vecāku audzināšanas pieejas, spēlēšanās uzvedība, sociālās prasmes.

ABSTRACT

The study made to analyze the relationship between parental education approach aspects of children's social skills and play behavior. Analyzing studies in the scientific literature, there has been said that between the child's social skills and parenting education there is liabilities. As is known, pre-school age child activity has been associated mostly with playing. The research is devoted to the child's playing behavior and social skills, as well as parents' education-related aspects. The study put the research questions: what is the relationship between parenting approaches and preschoolers social skills, as well as what are the relationships between parenting approaches and preschoolers playing modes. In the study participated 88 preschoolers parents, as well as 14 pre-school education teachers completed a questionnaire about their preschool child's playing behavior and parenting approach aspects. Teachers evaluated the children's social skills. The Alabama Parenting Questionnaire – Preschool Revision (Shelton, Frick & Wootton, 1996), and Social skills rating system, SSRS-T used in the study (Gresham & Eliot, 1990). Also the survey about the child's playing behavior for parents. (Sobkin & Skobeltsyna, 2011).

The obtained results of the study point to the relationship between children's playing behavior, social skills assessment and parenting approaches in some scales.

Keywords: *parenting approaches, playing behavior, social skills.*

SATURS

Pirmskolas vecuma bērna spēlēšanās raksturojums.....	5
Spēlēšanās ar objektiem.....	5
Iztēlošanās spēlēšanās.....	6
Fiziska spēlēšanās.....	7
Audzināšanas pieejas.....	8
Audzināšanas pieeju saistības ar bērna spēlēšanās uzvedību.....	11
Sociālās prasmes.....	13
Sociālo prasmju un spēlēšanās uzvedības saistības.....	16
Metode.....	18
Pētījuma dalībnieki.....	18
Pētījuma instrumentārijs.....	18
Pētījuma procedūra.....	21
Rezultāti.....	22
Diskusija.....	27
Secinājumi.....	30
Izmantotās literatūras un avotu saraksts.....	32
Pielikums: dokumentārā lapa.....	38

Jautājums par audzināšanu un tās pareizāko pieeju ir bijis aktuāls jebkurā vēstures laika posmā, mainoties sabiedrības domāšanas veidam, apstākļiem, jaunām tehnoloģiju iespējām, (internets, televīzija, datorspēles) vecākiem paliek aizvien mazāk laika, ko pavadīt kvalitatīvi, kopā ar bērniem.

Viennozīmīgi, ka vecāki un viņu izturēšanās veids pret bērnu, viņu pieeja audzināšanai atstāj būtisku un tālejošu iespaidu uz bērna personību un tālāko dzīvi, tai skaitā arī uz sociālo prasmju veidošanos. No to kvalitātes atkarīgas arī kā bērns uzsāks skolas gaitas, kā mācēs veidot un uzturēt draudzīgas attiecības u.c. (Ladd, Birch & Buhs, 1999; Shields & Dickstein, Seifer, Giusti, Magee & Spridz, 2001)

Dažādu pētījumu rezultāti atspoguļo saistību starp vecāku uzvedību attiecībā uz bērnu un bērna sociālajām prasmēm. (Fogle & Mendez, 2006; Yen-Chun Lin, & Yawkey, 2014)

Spēlēšanās, savukārt, ir veids caur ko bērns iepazīst apkārtni un mēģina atrast iespēju kā sev labvēlīgā veidā mijiedarboties ar pasauli. Novērojot pirmsskolas vecuma bērnu, spēlēšanās uzvedība ir atpazīstama gandrīz katrā bērna darbībā, tā ir bērna ikdienas sastāvdaļa, īpaši pirmsskolas vecumā. Viennozīmīgi, ka bērna spēle psiholoģijā jau sen tiek atzīta kā svarīga sastāvdaļa bērna attīstības procesā, kas var tikt izmantota kā diagnosticējoša metode, kā arī uzvedību koriģējoša. Jau kopš pagājušā gadsimta 70 - tajiem gadiem psihologi un pedagogi pētījuši bērnu spēles nozīmi un kā tā saistīta ar citām nozīmīgām dzīves sfērām, sociālo prasmju veidošanos, intelektu, problēmas risināšanas spējām, kreativitāti u. c. Tika atklāta sakarība starp bērna spēļu daudzumu līmeni un domāšanas kategorijām (Li, 1978 Smith & Dutton, 1988; Dunn & Herwig, 1992). 1985.

Vecākiem apzinoties, bērna spēlēšanās uzvedības svarīgo lomu un katras spēlēšanās uzvedības specifiku un nozīmi sociālo prasmju attīstībā, tiek veicināta bērna prasmju attīstība un veiksmīga integrācija sabiedrībā.

PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU SPĒLĒŠANĀS RAKSTUROJUMS

Saskaņā ar Parkeru (Parker) un Gotmanu (Gottman), bērni vecumā no 6 līdz 8 gadiem ir īpaši ieinteresēti spēlēties ar saviem vienaudžiem un spēlēšanās šajā vecumposmā dominē, kā galvenā aktivitāte. (Parker & Gottman, 1989). Lai gan autoru darbos norādīti dažādu spēlēšanās uzvedību jēdzieni, lielākoties tiek izdalītas 3 nozīmīgas bērnu spēlēšanās uzvedības: spēlēšanās ar objektiem, iztēlošanās spēlēšanās, kā arī fiziskā spēlēšanās.

Spēlēšanās ar objektiem

Saskaņā ar sensomoto teoriju un Piažē (Piaget) bērna kognitīvās attīstības pirmssākums meklējamas sensomotorajā mijiedarbībā ar objektiem. (Piaget, 1952)

Špēlēšanās ar objektiem ir viens no pirmajiem spēlēšanās veidiem, kuros bērns, būdams vēl zīdaiņa vecumā, iesaistās. Sākot no 6 mēnešu vecuma, zīdains, spēlējoties ar objektu sāk imitēt pieaugušā darbības, lietojot objektu, kā instrumentu. (Hayne, MacDonalds & Barr, 2000) 2 gadu vecumā bērns ir spējīgs konkrēto objektu lietot paredzētajam nolūkam, kā arī novērojot citus, (pieaugušos vai bērnus) iemācīties lietot konkrēto objektu. (Flynn & Whiten, 2008)

Pētījumos par bērna spēlēšanos ar objektiem atrastas sakarības ar spēlēšanās daudzveidību: jo ilgāk bērns spēj saistīt savu uzmanību pie konkrētā objekta esot zīdaiņa vecumā, bērnam augot, spēlēšanās kļūst sarežģītāka un daudzveidīgāka. (Ruff & Lawson, 1990) Fokusētas uzmanības ilgākas epizodes, spēlējoties ar objektiem zīdaiņa vecumā, norāda uz bērna spēju vēlākā vecumposmā būvēt sarežģītākas kluču konstrukcijas. (Hanline, 2001)

Pētījumos, kur vēroti 3 līdz 5 gadus veci bērni spēlējoties ar objektiem, secināts, ka viņi salīdzinoši ātri iemācās kopēt citu bērnu vai pieaugušo uzvedību, tādā veidā attīstot jaunas stratēģijas veidus mijiedarbībā ar objektiem, mācoties jaunu uzvedību un pielāgojoties dotajiem apstākļiem. (Pellegrini & Hou, 2011)

Neskatoties uz iepriekš minēto, tieši spēlēšanās ar objektiem ir viena no tām uzvedības formām, kur bērns, mijiedarbojoties ar objektu, var spēlēties arī bez citu vienaudžu vai pieaugušo līdzdalības. Daudzu autoru darbos norādīts uz pastāvošajām saistībām starp savrupu spēli (*non-social play*) ar vai bez objektiem un sociālo prasmju trūkumu. (Rubin & Coplan, 1998)

Iztēlošanās spēlēšanās

Jau salīdzinoši agrā vecumā bērni, lai uzsāktu un uzturētu sociālo saskarsmi ar vienaudžiem vai pieaugušajiem, izmanto iztēlošanos. (Lindsey & Colwell, 2013) Viens no bērniem raksturīgākajiem spēlēšanās veidiem ir iztēlošanās spēle (*pretend play*), kas tiek definēta kā uzvedība, kur bērns, kādam no objektiem, spēlējoties piedēvē cita objekta īpašības. Feins (Fein) norādījis, ka šī spēlēšanās forma cieši saistīta ar bērna emocijām un to intensitāti, kā arī iztēlošanās spēli saistījis ar dabisku veidu kā bērns izpauž jaunradi. (Fein, 1989) Vēlākos gados iztēlošanās spēles daba mainās, kļūstot komplicētākai. Autori Howess (Howes) un Mathesons (Matheson) novērojuši, ka bērniem pieaugot, iztēlošanās spēles veidi un funkcijas mainās, paliekot sarežģītākai un no vienkāršas darbību imitācijas vai izlikšanās, spēle pārtop kompleksā uzvedības attēlošanā vienaudžiem darbojoties kopā. (Howes & Matheson, 1992)

Piažē, kā arī citi autori norādījuši, ka iztēlošanās spēlēšanās uzvedība izzūd līdz bērns sasniedz konkrēti operacionālo stadiju un ir spējīgs akomodēt realitāti, līdz nav nepieciešamība konkrēto realitāti piemērot viņa vēlmēm (Piaget, 1962), taču salīdzinoši nesen veiktie pētījumi to apstrīdot, norāda, ka bērniem ir raksturīgi izmantot iztēlošanos līdz pat 13 gadiem (Hoff, 2006, Taylor & Hulette, Dishion, 2010) Ir pētījumi un autori, kuri apgalvo, ka kā arī pieaugot. (Saiffge-Krenke, 1997)

Fantazēšanai bērni spēlējoties izmanto „ja vien” konceptu, kas ietver darbības ar priekšmetiem un verbalizāciju, (Pellegrini & Smith, 1998) veidojot stāstus, pārdēvējot objektus. Bērns spēlējas ar idejām savā iztēlē. (Guilford, 1968).

Lai gan pētījumi, kas saistīti ar iztēlošanās spēli ir pretrunīgi, metodoloģiski apstrīdēti, tie apliecina sociālo prasmju saistību ar iztēlošanās spēlēšanās. (Russ & Dillon, 2011)

Autori, Seja (Seja) un Russ (Russ) 1992.gada veiktajā pētījumā norādījuši uz saistību starp bērna spēju saprast savas un apkārtējo emocijas un iztēlošanās spēli skolas vecuma bērniem. (Seja & Russ, 1999)

Vienā no pētījumiem, autori secinājuši, ka iztēlošanās spēle var kalpot kā viens no indikatoriem, pēc kā var spriest par bērna sociālās kompetences prasmēm saskarsmē ar spēles partneri. Jo agrāk bērns iesaistās iztēlošanās spēlē ar vienaudzi, vai arī iztēlošanās spēle ir kompleksa un sarežģīta, tas var liecināt par attīstītām bērna sociālajām prasmēm saziņā ar spēles partneri. (Howes & Matheson, 1992)

Fiziska spēlēšanās

Tādas aktivitātes kā skriešana, pakal dzīšanās, cīkstēšanās un bēgšana ir viena no, bērniem pirmsskolas vecumā, raksturīgām uzvedības formām, un ir nepieciešama, lai veicinātu bērna fizisko attīstību, bērna motoriku, kā arī veicinātu bērna socializāciju, mijiedarbojoties ar vienaudžiem. Fiziska spēlēšanās (*physical play*) ir viens no veidiem, kā bērns var iemācīties izpaust emocijas, kā arī tās vadīt. (Pellegrini & Smith, 1998)

Salīdzinoši maz pētījumu atrodami par bērna fiziskajām spēlēm, tomēr tie norāda uz sakarībām starp bērna fizisko spēlēšanos un sociālajām prasmēm (Blatchford, Baines & Pellegrini, 2003), dažu autoru darbos fiziskas spēles tiek minētas kā process, ar kura palīdzību bērns veido sociālās attiecības. (Pellegrini & Blatchford, 2002)

Iepriekš veikto autoru pētījumu rezultāti atspoguļo bērna dzimuma lomu raksturojot fizisko spēlēšanos, izvēlētajā spēļu aktivitātē un bērnu daudzums, kas tiek iesaistīts fiziskajā spēlē (sociālo kontaktu skaits) tiešā veidā saistīts ar bērna dzimumu. (Pellegrini & Smith, 1998, Blatchford, 1996) Pētījumu dati atspoguļo arī kultūrvides atšķirības, tomēr šīs sakarības nav tik izteikti nozīmīgas kā bērna dzimums. (Blatchford, 1996)

Novērojumi liecina, ka zēniem, vairāk nekā meitenēm, patīk iesaistīties fiziskās spēlēs, spēlējoties lielākās grupās nekā meitenes, turklāt zēni fiziskās spēles laikā iztēlojās datorspeļu, filmu vai TV multfilmu varoņus, savukārt meitenēm raksturīgas vairāk tradicionālas tēmas, kā, piemēram, bērni, ģimene vai zirgi. (Blatchford, Baines & Pellegrini, 2003)

No iepriekš pieminētajiem pētījumiem var secināt, ka pastāv būtiskas atšķirības starp zēnu un meiteņu spēlēšanās veidiem, kā arī pastāv atšķirīgas uzvedības aspekti katrā no spēlēšanās veidiem (spēlēšanās ar objektiem, iztēlošanās spēlēšanās un fiziskā spēlēšanās) zēniem un meitenēm.

Savā maģistra darba aptaujā vecākiem par bērna spēlēšanās uzvedību iekļauts jautājums vai bērns spēlē kustību un sporta spēles ar mērķi pēc aptaujas rezultātiem noteikt fiziskās spēlēšanās uzvedības attiecību saistības. Lai būtu iespēja analizēt iztēlošanās spēles uzvedības saistības aptaujā iekļauti jautājumi par bērnu spēlēšanos par varoņiem no filmām, grāmatām, multfilmām, kā arī par spēlēšanos „ģimene”. Aptaujā vecākiem par bērnu spēlēšanās uzvedību iekļauti jautājumi par grāmatu lasīšanu, datoru spēlēšanu, galda spēlēm, konstruēšanu, būvēšanu, kas attiecas uz spēlēšanās uzvedību ar objektiem.

AUDZINĀŠANAS PIEEJAS

1967.gadā Diāna Baumrinda (Baumrind) publicē 3 vecāku audzināšanas pieejas, ko apraksta monogrāfijā. Baumrindes pieeju tipoloģija attīstījies no Baldvina (Baldvin) teorijas, kas publicēta 1955.gadā par vecāku vadības stiliem: autokrātisko un demokrātisko. (Baumrind, Larzelere & Owens, 2010)

Autore apraksta patvaļīgo, autoritāro un autoritatīvo vecāku pieejas veidus, ko novērojusi vecāku mijiedarbībā ar bērniem, kā arī veicot aptaujas vecākiem, bērniem.

Patvaļīgai vecāku pieejai raksturīga sodu neesamība, vecāki pret bērnu izturas ar pieņemšanu, atbalstot, reaģējot uz bērna impulsiem, cenšas izdabāt bērna vēlmēm, darbībām. Vecāki (monogrāfijā runa ir par māti) ņem vērā bērna vēlmes lēmumos, kas skar ģimeni un sniedz skaidrojumus ģimenē esošajiem noteikumiem. Bērnam tiek izteiktas dažas prasības saistībā ar mājās esošo kārtību, pastāvošajiem noteikumiem, atbildību un uzvedību. Vecāks sevi prezentē kā resursu, ko bērns var izmantot, ja vēlas, bet ne kā ideālu ar ko sacensties. Bērnam tiek ļauts regulēt savas aktivitātes kā viņš vēlas, netiek kontrolēta uzdevuma izpilde, netiek prasīta pakļaušanās ārēji noteiktām normām. Vecāki vairāk paļaujas uz iemesliem un manipulāciju, neizmantojot vecāku tiesības, disciplinēt bērnu.

Autoritārai vecāku pieejai raksturīga kontrole, mēģinājumi veidot bērna uzvedību saskaņā ar noteiktiem standartiem, kurus bērnam ir liegts apšaubīt, tie tiek piedāvāti kā augstākas autoritātes noformulētas, kas nevar tikt pakļauts šaubām. Vecāki augstu vērtē paklausību, atbalsta sodīšanu. Tiek pielietotas spēcīgas disciplinēšanas metodes, lai ierobežotu patvaļību uzvedībā, brīvā griba tiek ierobežota līdz pat tādām līmenim, kas ir pretrunā ar vecāku noteiktajām vērtībām – nonākot pretrunā ar uzvedību, ko vecāks sauc par pieņemamu. Māte tic, ka bērnam ir jāzin sava vieta, apspiežot bērna autonomiju un piešķirot atbildību par mājas darbiem, lai ieaudzinātu cieņu pret darbu. Kārtības saglabāšana kalpo kā mērķis. Bērns verbāli netiek iedrošināts, mātei ir pārliecība, ka bērnam jāpieņem vecāka teiktais bez iebildumiem, papildus skaidrojumiem.

Autoritatīvā vecāku pieeja – vecāks mēģina virzīt bērna darbību, izmantojot racionālus atzinumus (jautājumus, argumentus). Verbāli iedrošina, izmanto kļūdu metodi, skaidro cēloņus, sekas, min iemeslus, kādēļ ir jāpilda konkrētas darbības. Tiek ņemta bērna vajadzība pēc autonomijas, tiek ievērota bērna brīvā griba. Tiek pielietota arī disciplīna, vecāka – bērna statusa atšķirība, kas nenoniecina bērnu. Māte īsteno savu vecāka lomu, taču ievēro bērna individuālās vajadzības, lieto vecāka pilnvaras, lai nodrošinātu ierasto kārtību, sasniegtu noteiktos mērķus. Nepamato savus lēmumus ar grupas vienprātību vai individuālām bērna iegribām. (Baumrind, 2005)

Trīs vecāku pieejas lakoniski raksturotas sekojoši :

Patvaļīgā vecāku pieeja –augsta atsaucība, bet zemas prasības;

Autoritārā vecāku pieeja – augstas prasības, bet zema atsaucība;

Autoritatīvā vecāku pieeja – augstas prasības un augsta atsaucība. Veiktie pētījumi norāda saistību starp bērna negatīvu uzvedību vecākiem pielietojot patvaļīgo kā arī autoritāro pieejas stilus. (Baumrind, Larzelere & Owens, 2010)

Makobi (Makkobi) un Martins (Martin) izveido ceturto audzināšanas pieejas veidu, nosaucot to par nolaidīgo, kas raksturots kā vecāku audzināšanas stils ar zemām prasībām un zemu atsaucību. Nolaidīgais pieejas veids raksturīgs ar zemu atsaucības līmeni un nepietiekamu komunikāciju starp bērnu un vecākiem. Tiek izvirzīti daži nosacījumi, pildītas bērna pamatvajadzības, taču kopumā vecāki neveido siltas attiecības ar bērnu. (Makkobi & Martin, 1983)

2010. gada veiktajā longitudinālajā pētījumā atklātie rezultāti norāda, ka daudz veiksmīgāki pusaudži, kuri uzrāda labākus rezultātus, pirmsskolas vecumā tika audzināti salīdzinoši atsaucīgiem vecākiem, kuri spēja saglabāt bērna autonomiju, tomēr saglabājot augstu uzvedības kontroli (Baumrind, Larzelere & Owens, 2010)

Iepazīstoties ar Baumrindas vecāku pieejas tipoloģiju, var secināt, ka bērna audzināšanas pieejas galvenie principi ir - vecāku uzvedības kontroles izvērtēšana, disciplinēšanas līmenis, kā arī autonomijas nodrošināšana. Vecākiem minētajiem aspektiem, būtu jāpiešķir īpaša vērtība, kamēr bērni ir pirmsskolas vecumā, tie ir izšķiroši faktori, kuriem ir tālejošas sekas. Atklāts paliek jautājums par to korektu realizāciju, kas nodrošina bērnam vislabvēlīgākos apstākļus tālākai kognitīvo emocionālo, sociālo aspektu attīstībai.

Darbā izmantotajā metodikā lietotie jēdzieni – pozitīvā audzināšana, iesaistīšanās, slikta uzraudzība, fiziska sodīšana, pretrunīga disciplinēšana, lai gan iekļauj Baumrindes vecāku pieejas aprakstītās pieejas kategorijas, taču ir redzama būtiskas atšķirības, kur ar pozitīvu audzināšanu tiek saprasta bērna slavēšana, apbalvošana, atzinības izteikšana, fizisks kontakts (apskāviens, samīļošana). Iesaistīšanās nozīmē, ka vecāks bieži kontaktējas ar bērnu labvēlīgā gaisotnē, palīdz, kopā pavada laiku, rēķinās ar bērna viedokli, izrāda rūpes, iesaista lēmumu pieņemšanā, aktīvi piedalās bērnam svarīgu jautājumu risināšanā, izmanto nevardarbīgas disciplinēšanas metodes, kā piemēram, papildus darbi.

Savukārt ar sliktu uzraudzību tiek saprasta bērna nekontrolēta rīcība, tiek pārkāptas noteiktās vecāku normas, bērna neprognozējamība, nepietiekoša uzmanība, no vecāku puses.

Fiziska sodīšana – vecāks mēdz bērnam iesist, ieplaukāt vai sit bērnu ar priekšmetiem. (jostu, rīksti)

Pretrunīga disciplinēšana tiek saprasta kā vecāku nekonsekventa rīcība (teiktais atšķiras no rīcības), solījumu laušana, nespēja bērnu disciplinēt. (Clerkin, Marks, Policarro & Halperin 2007)

Pastāv pētījumi, kas norāda uz aspektiem, kas ir cieši saistīti ar vecāku audzināšanas izvēlēto pieeju.

AUDZINĀŠANAS PIEEJU SAISTĪBA AR BĒRNA SPĒLĒŠANĀS UZVEDĪBU

Pētījumi, kas skar vecāku audzināšanas metodes saistībā ar bērnu uzvedību atrodami jau salīdzinoši sen. 1986. gada veiktajā meta-analīzes pētījumā, kur tika analizēti 300 pētījumi par vecāku audzināšanas metodēm, autori kā nozīmīgākos no aspektiem min-vecāku uzraudzību un iesaistīšanos. Nozīmīgs ir arī vecāku disciplinēšanas veids. (Shelton, Frick & Wootton, 1996)

Veiktie pētījumi Amerikas savienotajās valstīs attiecībā uz audzināšanas pieeju norāda, ka nozīme ir bērna dzimumam. Pētījumā ievāktie rezultāti norāda, ka puikas tika audzināti izmantojot striktākus sodus un audzināšanas pieeja raksturojama kā autoritārā, atšķirībā no meitenēm, kuras vairāk audzinātas izmantojot autoritatīvo audzināšanas pieeju. (Lytton & Romney, 1991 kā minēts Barnhart, Raval, Jansari & Raval, 2012) Sakarības starp audzināšanas pieeju un dzimumu atrastas arī pētot pašu vecāku dzimumu (Ho, 2001 kā minēts Barnhart, Raval, Jansari & Raval, 2012)

Viens no interesantākajiem pētījumiem, manuprāt, Reingoldas (Rheingold) un Kukas (Cook) pētījums, kas veikts 1975.gadā par zēnu un meiteņu istabas saturu un tā saistību ar vecāku uzvedību attiecībā uz bērnu audzināšanu, autori norādījuši uz vecāku audzināšanas atšķirībām zēniem un meitenēm. Autori min, ka vecāks izvēlas kādas rotaļlietas pirkt, neskatoties uz to, ka bērnam ir savas vēlmes, uzsverot vecāku audzināšanas atšķirības starp meitenēm un zēniem. Pētījuma rezultāti atspoguļo atšķirīgu vecāku uzvedību attiecībā uz istabas iekārtojumu, kā arī rotaļlietu izvēli zēniem un meitenēm. Autori uzskata, ka pētījuma rezultāti pieļauj domu, ka pastāv arī citas vecāku uzvedības atšķirības meiteņu un zēnu audzināšanas veidā. (Rheingold & Cook 1975)

Pēdējo gadu pētījumi atklāj arī kultūrvides nozīmi runājot par audzināšanas pieeju, piemēram, Ķīniešu imigrantu mātēm autoritārā audzināšanas pieeja fiksēta statistiski vairāk gadījumos nekā tā fiksēta amerikāņu mātēm attiecībā uz saviem bērniem (Chao, 2000 kā minēts Barnhart, Raval, Jansari & Raval, 2012)

Nesen Lietuvā veiktajā pētījumā tika skatītas vecāku audzināšanas pieejas 6-12 gadus veciem bērniem saistībā ar pašu vecāku personības iezīmēm vai dzīves stilu balstoties uz Adlera Individuālpsholoģijas teorijas bāzes, ievāktie rezultāti norāda uz statistiski nozīmīgu korelāciju. (Jonynienel & Kern, 2012)

Ir pētījumi, kas bērnu spēlēšanos apskatījuši saistībā ar bērna piesaistes stiliem, vienā no šādiem pētījumiem, atspoguļota saistība starp bērna piesaistes stilu un stilu, kā bērns veido attiecības ar vienaudžiem Nedrošas piesaistes gadījumā, novērojot mātes un bērna spēli, māte vairāk sniedz izzinošo informāciju, mazāk runā par emocijām, vēlmēm, savukārt bērniem,

kuri klasificēti ar drošo piesaistes stilu, mātes spēlējoties runā par vēlmēm, vajadzībām, atspoguļo savas, kā arī bērna jūtas. (Lindsey, Eric, Caldera, Yvonne & Tankerslly, 2009)

Jāpiemin arī pētījums, kur atspoguļota saistība starp piesaistes veidu un bērna spēli ar vienaudžiem, kā arī uzsvērta mātes un tēva emocionālā mijiedarbība ar bērnu (McElwain, Nancy, LaForce, Cathryn, Wu & Xiaoying, 2011).

Pētījumos netiek analizētas atsevišķas vecāku bērnu mijiedarbības kategorijas, tādas kā, vecāka iesaistīšanās, pozitīvā audzināšana, fiziskā sodīšana, kas atspoguļotu vecāku audzināšanas stila un bērna spēlēšanās veidu saistību.

2012.gadā publicētā pētījumā, tika meklētas sakarības, ņemot vērā audzināšanas pieejas kategorijas (autoritatīvā - augstas prasības un augsta atsaucība; autoritārā - augstas prasības/bet zema atsaucība un Patvaļīga –augsta atsaucība bet zemas prasības; nolaidīgs - zema kontrole un zema atsaucība) un laiku, ko pirmsskolas vecuma bērni pavada pie ekrāniem (TV vai datora). Pētījuma rezultāti atspoguļo, ka visu audzināšanas pieeju ģimenēs bērni ikdienā pavada ekrāna priekšā no 4 līdz 5 stundām dienām, nevis izvēlās fizisku, aktīvu spēli. Īpaši ilgi pie ekrāniem laiku pavadīja bērni, kuru vecāku audzināšanas pieeja raksturojama kā nolaidīga. Bērni, kuru vecāki pavadīja maz laika kopā ar bērnu vai bieži neatradās mājās, arī pavadīja pie ekrāniem salīdzinoši vairāk laika. (Schary, Cardinal & Loprinzi, 2012)

Atspoguļoto pētījumu rezultāti, apliecina vecāku audzināšanas stila saistības ar bērna uzvedību, kā arī norāda uz papildus faktoriem, kas jāņem vērā veicot pētījumus, saistībā ar vecāku audzināšanas uzvedību un bērna prasmēm, piemēram, bērna dzimumu, konkrēto kultūrvidi, vecāka dzimumu un vecāku personības īpašības u.c.

SOCIĀLĀS PRASMES

Tāda uzvedība kā izpalīdzība, dalīšanās ar piederošo mantu, draudzības uzsākšana, lūgums palīdzēt, komplimentu teikšana un „paldies” un „lūdzu” vārdu lietošana tiek uzskatīta par sociāli vēlamu uzvedību, kur gandrīz katrs piekritīs, un norādīs kā sociālo prasmju paraugu. Sociālās iemaņas var tikt definētas kā sociāli pieņemama iemācīta uzvedība, kas dod iespēju indivīdam mijiedarboties ar citiem, izraisot pozitīvas atbildes reakcijas kas, palīdz izvairīties no negatīvām atbildēm. (Gresham & Eliot, 1984)

Mūsdienu psiholoģijā pastāv vairāki teoriju virzieni, kas sociālās prasmes skaidro, izejot no dažādiem dzīves aspektiem.

Etoloģijas (Ethology) teorijas piekritēji skaidro sociālo uzvedību kā miljons gadu laikā izveidojušos prasmi, lai zīdains varētu izdzīvot, jo nespēj izdzīvot bez aprūpes. Tiek uzskatīts, ka zīdaiņa uzvedība ir ģenētiski ieprogrammēta, paturēt aprūpētāju pēc iespējas tuvāk, motivējot sniegt attiecīgu aprūpi, zīdains to panāk ar raudāšanu, vēlāk rāpojot un skrienot līdz aprūpētājam. (Bolbijs, 1969, 1980, Molts & Rosenblūms, 1983 kā minēts Vasta, Haits & Millers, 1992) Etoloģijas teorētiķi apgalvo, ka sociālās iemaņas izveidojušās evolūcijas rezultātā, lai bērns spētu izdzīvot.

Vadoties pēc Boulbija (Bowlby) piesaistes teorijas principa bērībā izveidotā piesaiste ar aprūpētāju kalpo kā pamats bērna tālākai sociālai attīstībai. (Bowlby, 1969/1982, 1988)

Liela daļa pētījumu, pētot piesaistes stila un sociālo iemaņu saistību atklāj sakarības, ka bērniem ar drošu piesaistes stilu ir labākas sociālās prasmes. (Egeland, Carlson & Collins, 2005)

Tas sakrīt arī ar Ēriksona psihosociālās teorijas pamatprincipiem, kur sociālās prasmes tiek aplūkotas kā indivīda interpersonālo konfliktu risināšana. Autors min, ka sociālā mijiedarbība, kas notiek starp zīdaini un aprūpētāju aizsāk bērna psihosociālo attīstību. Autors norādījis, ka zīdains spēj attīstīt uzticību mijiedarbojoties ar aprūpētāju, kurš izturas pretimnākoši, ir pieejams, ir mīļš, savukārt zīdainim veidojas neuzticība, mijiedarbojoties ar agresīvu, nepieejamu un neatsaucīgu aprūpētāju. Izveidojusies uzticība vai neuzticība ved indivīdu nākošajos attīstības posmos, kur bērnam veidojas sajūta par savu neatkarību, autonomiju, vēlāk aktualizējas iniciatīvas spēja. (Eriksons, 1998),

Vides iemācīšanās (Environmental/learning) teorijas autori socializāciju skaidro kā procesu, kur bērna uzvedība veidojas, lai iekļautos sociālajā lomā, sakristu ar vērtībām, gaidām no apkārtējiem. Pielietojot pastiprinājumus, sodus, mācoties no novērojumiem, bērns pielāgo interakcijas uzvedību, lai tiktu apmierinātas viņa vajadzības, viņš tiktu pabarots,

ieaijāts, nomainīti slapjie autiņi. (Makobijis & Martins, 1983 kā minēts Vasta, Hails & Millers, 1992)

Līdzīgi arī citi autori uzsver ģimenes kā vienu no izšķirošajiem faktoriem sociālo prasmju veidošanā, piemēram, Bandura (Bandura, 1986) norādot kategorijas, kas attiecas uz sociālo kompetenci min bērna uzvedību mājās, bērna kultūrvidi, kam piešķir lielu nozīmi bērna sociālās kompetences attīstībā.

Krievu psihologs Vigotskis (Vygotsky, 1978) uzsveris kognitīvo funkciju saistību ar sociālajām prasmēm, bērns apgūst sociālās prasmes sistemātiskā un loģiskā veidā vadoties no interakcijām, dialogiem ar pieaugušo un vienaudžiem paplašinot *tuvākās attīstības zonu*.

Jāpiemin arī Bronfenbrenera (Bronfenbrenner, 1979) ekoloģiskās sistēmas teorija, (ecological theory) kas minot sociālo prasmju veidošanos uzsver apkārtējās vides ietekmi uz indivīda sociālo kompetenci, norādot, ka var izdalīt mikrosistēmas, mezosistēma un makrosistēmas ietvaru, kur indivīda mikrosistēma aptver tuvāko apkārtni – ģimeni, draugus, skolotājus, kas vistiešākajā veidā ietekmē bērna sociālās prasmes.

Kognitīvās attīstības modelis (Cognitive - developmental) sociālās prasmes aplūko izmantojot shēmu konceptu (Kagan, 1984; Makcal & Magi, 1977 kā minēts Vasta, Hails & Millers, 1992). Autori shēmas skaidro kā kognitīvas iestrādes (cognitive representations), kuras bērns iemācās, novērojot, kā parasti lietas, notikumi notiek. Ja bērns saskarās ar stimuliem, kas ir ļoti līdzīgi jau iepriekš daudz reizes piedzīvotajam, viņš spēs šo pieredzi iekļaut jau esošajā kognitīvajā shēmā, savukārt, saskaroties ar kaut ko iepriekš neredzētu 'vai nepiedzīvotu, tas tiks ignorēts. Ja stimulš atšķiras pavisam nedaudz no iepriekš piedzīvotās bērna pieredzes – tas tiks uztverts pretrunīgi, kas radīs bērnā nedrošību, baiļu sajūtas.

Ar sociālo izzināšanu kognitīvās attīstības modeļa ietvaros tiek saprasti bērna iekšēji darba modeļi (internal working models) par bērna aprūpētājiem un pašam par sevi, bērns lieto šos modeļus, lai izprastu notikumus un būtu spējīgs tos paredzēt. (Bowlby, 1969; Bretherton, 1987, 1990)

Var secināt, lai gan sociālās prasmes tiek saprastas dažādu teoriju ietvaros, uzsverot dažādus cilvēka dzīves aspektus, skaidrojot sociālās prasmes kā daudzu gadu evolūcijas procesu, tuvākās apkārtējās vides rezultātā vai kā bērna kognitīvās iestrādes procesa rezultātu, autori norāda uz multiplu komponentu daudzumu.

Autori Grešams un Eliots, (Gresham & Eliot, 1990) nosauc sociālās uzvedības pazīmes, pēc kurām piedāvā identificēt sociālās prasmes :

Sadarbība – tāda uzvedība kā palīdzība citiem, dalīšanās ar piederošajiem materiāliem ar vienaudžiem, uzvedas nepārkāpjot noteikumus;

Pārliecība – iniciatora uzvedība, tāda kā meklēt palīdzību pie citiem, atbildēt uz citu indivīdu reakciju, piemēram, reaģēt uz vienaudžu veikto spiedienu;

Atbildība – uzvedība, kas demonstrē spēju komunicēties ar pieaugušajiem, izrādīt rūpes par savu īpašumu;

Empātija – uzvedība, kas norāda par indivīda rūpēm uz vienaudžu paustām nozīmīgām emocijām;

Paškontrolē – uzvedība, kas novērojama konfliktsituācijās, piemēram, reaģēt adekvāti uz ķircināšanu vai sniegt pieaugušajam atgriezenisko saiti . (Gresham & Eliot, 1990)

Pirmsskolas vecumā sociālo prasmju attīstības process ir īpaši svarīgs. Šajā vecumā bērni sāk apciemot draugus vai apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādes, mijiedarbojoties ar vienaudžiem. (Juvonen, 1997) Bērniem ar labām sociālajām prasmēm, nesagādā grūtības veidot saskarsmi, (Rose-Krasnor, 1997) efektīvi risināt problēmas, vadīt emocijas (Hart, 1997) pretēji bērniem ar slikti izkoptām sociālajām prasmēm, kas var saskarties ar interpersonālām grūtībām (Pearson & Rao, 2003), kā arī problēmām risinot īslaicīgas vai ieilgušas dabas grūtības. (Juvonen, 1997).

SOCIĀLO PRASMJU UN SPĒLĒŠANĀS UZVEDĪBAS SAISTĪBAS

Psiholoģisko pētījumu rezultāti liecina par spēlēšanās nozīmi sociālo prasmju veidošanās procesā bērniem, daudzu autoru pētījumi veltīti sociālo prasmju un bērna spēlēšanās sakarību izpētei.

Autori, Hoves (Howes) un Mathesons (Matheson) publicējuši pētījumu, kurā norāda uz spēlēšanos un bērna sociālās kompetences saistību. Autori raksta, ka sociālā kompetence aug līdz ar bērna spēlēšanos: spēlējoties grupās, izrādot iniciatīvu un uzsākot spēli, sniedzot atbilstošu atbildi spēlēs partnerim. (Howes & Matheson, 1992)

Līdzīgus pētījuma rezultātus ieguvuši Isenbergs (Isenberg) un Jalongo (Jalongo), autori pauž pārliecību, ka bērna spēlēšanās pozitīvi ietekmē sociālās iemaņas. Veikto pētījumu rezultātā autori nonāk pie secinājuma, ka bērns iemācās veidot notikumu sižetus, kopīgi sadarbojoties ar citiem bērniem, kā arī spēj pieņemt cita bērna viedokli, sadarboties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, iemācās sarunāt un vienoties par kopīgu spēles norisi, saprast un ievērot spēles noteikumus, kā arī vadīt emocijas un kontrolēt uzvedību. Minētās prasmes spēlēšanās procesa rezultātā uzlabojas un bērna sociālā kompetence aug. (Isenberg & Jalongo, 2001) Makdovels ar līdzautoriem 2012. gada publicētā pētījumā norādījis uz spēlēšanās nozīmi, kas netieši var norādīt uz bērna tā brīža domām un emocionālo attīstību, kā arī par spēju risināt dažādas situācijas. Autori norāda, ka vecāku iesaistīšanās bērna spēlēšanās aktivitātēs var veicināt bērna emocionālo attīstību, radošo domāšanu un valodu. (McDowell, Caron & Mareia, 2010)

Pētījumos autori bērna spēlēšanos pētījuši arī saistībā ar vecākiem, viņu pārliecībām, kā arī citiem ar vecākiem saistītiem faktoriem.

2014. gadā autoru kolektīvs veicis pētījumu, kura mērķis bija noskaidrot vai vecāku pārliecība par spēlēšanos nozīmi ir saistīta ar bērna sociālajām prasmēm. Pētījumā izmantotas anketas vecākiem, lai noskaidrotu vecāku domas par bērna spēlēšanās nozīmi, kā arī aptaujātas bērnu dārza audzinātājas, lai novērtētu konkrētā bērna sociālo prasmju līmeni. Pētījuma rezultāti apliecinājuši pozitīvu korelāciju starp vecāku uzskatiem par spēlēšanās nozīmi un sociālo prasmju līmeni bērniem. Veiktais pētījums norāda, ka bērna spēlēšanās atkarīga arī no vecāku attieksmes pret to. (Yen-Chun Lin, & Yawkey, 2014)

Lads (Ladd) 1992. gadā veicis pētījumu par vecāku uzskatu nozīmi attiecībā uz bērna spēlēšanos. Autors norādījis, jo vairāk vecāki atbalsta bērna spēlēšanos, jo lielāka ir iespējamība, ka bērns spēlēšanās laikā iegūs sociālas prasmes (Ladd, 1992)

Pētījumā par mātes un bērna kopīgo spēlēšanos un mātes attieksmi pret spēlēšanos. Autori norāda uz sakarībām starp mātes iesaistīšanos bērna spēlē un pozitīvu saistītību ar

interaktīvu bērna spēlēšanos pārī ar vienaudžiem, ja arī mātes regulāri iesaistījušās bērna spēlē. (Fogle & Mendez, 2006) Līdzīgi Denhams ar līdzautoriem 2006. gadā veicis pētījumu, kurā aptaujājis pirmsskolas vecuma bērnus par prognozējamo vecāku reakciju dažādās situācijās. Autors secinājis, ka bērni, kas prognozējuši, ka vecāki reaģē pārsvarā atbalstoši un izrāda pieņemošu uzvedību dažādās situācijās, pēc pedagoga novērtējuma, daudz veiksmīgāk veido attiecības ar saviem vienaudžiem. (Denham, Hatfield, Smethurst, Tan, & Tribe, 2006)

Vecāku attieksme un pārlicības par bērna spēlēšanos nav vienīgie faktori, kas pētījumos atspoguļoti kā nozīmīgi, apskatot bērna sociālo prasmju veidošanos. Pētījumu rezultāti norāda uz vecāku izglītības līmeni kā arī ienākuma līmeni, kā nozīmīgiem faktoriem bērna sociālo prasmju veidošanās procesā. (Yen-Chun Lin, & Yawkey, 2014), kā arī kultūras vidi, temperamentu (Gagnom, Huelsman, Reichard, Kidder-Ashley, Griggs & Struby, 2013).

Pētījuma jautājumi:

1. Vai pastāv sakarības starp vecāku audzināšanas pieejām un pirmsskolas vecuma bērnu sociālajām prasmēm?
2. Vai pastāv sakarības starp vecāku audzināšanas pieejām un pirmsskolas vecuma bērnu spēlēšanās veidiem?

METODE

Pētījuma dalībnieki

Pētījuma dalībnieki tika atlasīti izmantojot ligzdu izlasi, apmeklējot klātienē privātos kā arī valsts Rīgas pilsētas pirmsskolas izglītības iestādes, un uzrunājot iestādes direktorus vai administratīvos darbiniekus, aicinot piedalīties pētījumā par pirmsskolas vecuma bērnu spēlēšanās, sociālo prasmju un vecāku audzināšanas stilu saistībām. No 8 pirmsskolas izglītības iestādēm 5 piekrita iesaistīties pētījumā, atļaujot uzrunāt izglītības iestādes pedagogus un bērnu vecākus. Pētījumā tika ievākti dati par 88 bērniem, no kuriem 42 anketas (48%) aizpildītas par meitenēm, savukārt 46 (52%) anketas aizpildītas par zēniem. Vidējais bērnu vecums anketu aizpildīšanas brīdī – 5,7 gadi. No aizpildīto anketu rezultātiem 39 anketās atzīmēts, ka ģimenē ir viens bērns (44%), 37 anketās norādīts, ka ģimenē aug 2 bērni (42%), 11 anketās minēts, ka ģimenē aug 3 bērni (13%), 1 anketā norādīts, ka ģimenē aug 4 bērni (1%).

Anketas aizpildījuši 18 tēvi (20%) un 70 (80%) mātes. Pēc demogrāfiskās aptaujas datiem vidējais tēvu vecums anketas aizpildīšanas brīdī ir 34 gadi, savukārt mātēm 33 gadi.

48 mātēm un 8 tēviem ir augstākā izglītība (64%), 22 mātēm un 10 tēviem ir vidējā vai vidējā, profesionālā izglītība. (36%) Neviens no vecākiem nav norādījis pamatizglītības līmeni.

Pētījuma anketas, novērtējot bērnu sociālās prasmes, aizpildījušas arī pirmsskolas izglītības 14 pedagoģes, par kurām demogrāfiskie dati ievākti netika.

Pētījuma instrumentārijs

Demogrāfisko datu aptaujā iekļauti jautājumi par bērna vecumu un dzimumu, kā arī vecāka vecumu un dzimumu. Papildus vecākiem tiek lūgts norādīt izglītības līmeni (pamatizglītība, vidējā izglītība vai augstākā) un bērnu skaitu ģimenē.

Alabamas audzināšanas aptauja (The Alabama Parenting Questionnaire (APQ)), ko veidojuši Šeltons, Frika un Vūtons 2006. gadā. (Shelton, Frick, & Wootton, 2006) Aptauja sastāv no 42 apgalvojumiem, kura paredzēta sākumskolas vecuma bērnu vecākiem, konkrētais apgalvojums jāizvērtē piecu punktu Likera skalā. Ņemot vērā, ka pētījumā anketas tiek dotas pirmsskolas vecuma bērnu vecākiem, tika izmantots 2007.gadā Clerkina Alabamas audzināšanas aptaujas – pirmsskolas variants. (Clerkin, Marks, Policaro & Halpern, 2007) 10 jautājumi, kas nebija piemēroti minētajai vecuma grupai, tika dzēsti no sākotnējās :Seltona,

Frika un Vūtona anketas versijas. (piemēram, Tavs bērns aizmirst Tev atstāt zīmīti vai nepasaka, kur viņš aizgājis; vai Tu palīdzi savam bērnam pildīt mājas darbus) Aptauja tikusi adoptēta latviešu valodā L.Kalniņas maģistra darbā “Saistība starp mātes audzināšanas pieejām un uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindroma (UDHS) pazīmēm dēliem 8-11 gadu vecumā” 2006. gadā. Pirmsskolas vecuma bērniem domātajā Alabamas audzināšanas aptaujā (The Alabama Parenting Questionnaire – Preschool Revision (APQ-PR)) iekļauti 32 apgalvojumi. Aptaujas jautājumi veidoti ar nolūku atspoguļot audzināšanas pieejas aspektus un tiek iedalīti 5 skalās: iesaistīšanās, (1, 4, 6, 8, 11, 12, 19, 31-anketas jautājumi) pozitīvā audzināšana, (2, 5, 10, 13, 14, 20-anketas jautājumi) slikta uzraudzība, (17, 21, 23-anketas jautājumi) pretrunīga disciplinēšana, (3, 7, 9, 16, 18, 22-anketas jautājumi) un fiziska sodīšana (24, 26, 28, 29-anketas jautājumi).

Psihometriskie rādītāji atspoguļo salīdzinoši augstus ticamības rādītājus Kronbaha α koeficientam. Kopējais Alabamas audzināšanas aspektu aptaujas aprēķinātais Kronbaha α koeficients visiem jautājumiem - 0,73, kas liecina par jautājumu saskaņotību savā starpā izvērtējot konkrēto pazīmi. Izvērtējot atsevišķi katras skalas saskaņotību var redzēt, ka visaugstākāie ticamības rezultāti (0,79), izrēķināti pozitīvās audzināšanas skalai, savukārt zemākie (0,71) fiziskās sodīšanas skalai. Kronbaha α koeficientu vērtības anketas rezultātiem atrodas intervālā no 0,71 – 0,79, kas norāda uz jautājumu saskaņotību un tiks izmantoti darbā, analizējot datus. (skat.1. tabulu)

Pēc aprēķinātajiem datiem var secināt, ja no aptaujas tiktu izņemti jautājumi nr. 1.,8.,10.18.,20.-22.,24.-25.,27.,29. Krobaha alfa koeficienta vērtība samazinātos zem 0.736, kas norāda, ka šiem jautājumi ir nozīmīgi, mērot konkrēto pazīmi. Šie jautājumi ir svarīgi testa kopējās vērtību ticamībai jeb jautājumu saskaņotībai. Savukārt, jautājumi 9.,19.,23.,26.,28.,30. un 31. Kronbaha alfa koeficienta vērtību samazina, kas nozīmē, ka šie jautājumi kopējo saskaņotību ietekmē pretēji. Šo jautājumu korelācija ar citiem jautājumiem ir maza vai arī negatīva.

Alabamas audzināšanas aspektu aptaujas pirmsskolas varianta α rādītāji

Skalu nosaukums	α oriģinālajam variantam	α
1. Iesaistīšanās	0,80	0,73
2. Pozitīva audzināšana	0,80	0,79
3. Nepietiekama uzraudzība	0,67	0,83
4. Pretrunīgas disciplinēšanas metodes	0,67	0,73
5. Fiziska sodīšana	0,66	0,71

1.tabula

Sociālo prasmju novērtēšanas sistēma -skolotāju variants (Social skills rating system, SSRS-T) izveidots 1990. gadā sadarbojoties autoriem Grešamam un Eliotam. (Gresham, Eliot, Social skill rating system, SSRS-T) Darbā tika izmantota adaptācija latviešu valodā, ko veikusi S.Dūda savā maģistra darbā 2011. gadā. („Pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju saistība ar mātes pašefektivitātes izjūtu pilnās un nepilnās ģimenēs”. (Dūda, 2011) Aptaujā, kas paredzēta aizpildīt skolotājiem un pedagogiem, iekļauti 38 jautājumi. Aptaujas jautājumi atspoguļo bērna sociālās prasmes un uzvedību, veidojot sociālo prasmju un uzvedības skalas. Abas skalas tiek iedalītas vēl citās apakšskalās. Sociālās prasmes apakšskalā ietverti jautājumi, kas atspoguļo paškontroli (piemēram, seko spēles noteikumiem, runā piemērotā tonī) un starppersonu attiecības (brīvprātīgi piesakās palīdzēt, viegli sadraudzējas). Uzvedības skalā jautājumi tiek iedalīti eksternālā uzvedība (ir nemierīgs, kauslīgs), internāla uzvedība (jūtas vientuļš, bēdājās). Anketās sniegti apgalvojumi, kas vecākiem jāizvērtē izmantojot 3 punktu vērtējuma sistēmu (1 – nekad ; 2 – dažreiz; 3 – bieži) Uzvedības skalai punkti tiek skaitīti apgrieztā veidā (3 – nekad; 2 – dažreiz; 1 - bieži). Aptaujas ticamības rādītāji salīdzinoši augsti, visām skalām kopā α 0,889. Visaugstākie rādītāji (0,89) abās sociālo prasmju skalās – paškontrole un starppersonu attiecības. Zemākie α koeficienta rādītāji (0,83) pozitīvi eksternālajā skalā. Zemāk redzamā 2.tabulā atspoguļots α koeficients katrai skalai.

α rādītāji sociālo prasmju aptaujai skolotājiem.

	apakšskalu nosaukumi	α oriģinālajam variantam	α
1.	Sociālo prasmju skalas	paškontrole	0,88
2.		starppersonu attiecības	0,90
3.	Uzvedību skalas	Pozitīvi eksternāla uzvedība	0,80
4.		Pozitīvi internāla uzvedība	0,77

2.tabula

Aptauja par bērnu spēlēšanos (Sobkina & Skobeltsyna (2011) Game preference of modern preschoolers survey among parents). aptauja izveidota vecākiem par bērna spēlēšanās uzvedību, kura balstīta uz Sobkina un Skobeltsunas pētījuma par bērnu spēlēšanos. Autori aptaujā iegūtos rezultātus analizējuši atsevišķi izvērtējot aprakstošās statistikas rādītājus. Metode tika tulkota no angļu valodas, izmantojot dubulto tulkojumu. Aptaujā iekļauti 18 apgalvojumi par bērna spēlēšanās uzvedību, kas vecākam jāizvērtē izmantojot 5 iespējamus atbilžu variantus (1-nekad, 2-reti, 3 – reizēm, 4-bieži, 5-vienmēr) Aptaujā iekļautie

apgalvojumi veidoti ar mērķi noskaidrot vecāka un bērna kopā spēlēšanās uzvedības raksturīgākos veidus, piemēram, “Brīvajā laikā kopā ar bērnu mēs lasām grāmatas”, vai “Brīvajā laikā kopā ar bērnu mēs spēlējam datoru”. Anketā iekļauti arī apgalvojumi, kas vecākam jāizvērtē attiecībā uz bērna spēlēšanās uzvedību, ko bērns izvēlas darīt pats, piemēram: “Mans bērns spēlē galda spēles” vai “Mans bērns konstruē, būvē”. Apgalvojumi veidoti arī lai noskaidrotu vecāka uzvedību attiecībā uz spēlēšanās un laika pavadīšanu kopā ar bērnu, piemēram : “Vai Jūs plānojat, kad spēlēties ar savu bērnu” vai “Bērns pats organizē savu brīvo laiku”. Iegūtie rezultāti tika analizēti atsevišķi, izvērtējot vecāku sniegtās atbildes uz katru no jautājumiem, pētot saistības ar sociālo prasmju vērtējumu, kā arī audzināšanas aspektu rezultātu skalām.

Pētījuma procedūra

Pētījuma rezultāti apstrādāti SPSS datu apstrādes programma.

Anketas tika piedāvātas aizpildīt vecāko grupu pirmsskolas izglītības audzēkņu (vecumā no 5-7 g. v.) vecākiem privātajos kā arī valsts Rīgas pilsētas pirmsskolas izglītības iestādēs. Anketas tika dotas vecākiem uz mājām. Anketās tika lūgts norādīt demogrāfiskos datus, novērtēt bērnu spēlēšanās veidus, kā arī atspoguļot savu audzināšanas stilu, atbildot uz anketā norādītajiem jautājumiem. Kad vecāki atgriezās aizpildītās anketas, aiztaisītos konvertos, uz konverta norādot kodu, kas identificē bērnu, pirmsskolas izglītības grupas pedagogiem tika lūgts aizpildīt anketu, par bērna sociālajām iemaņām.

REZULTĀTI

Aptaujās iegūtie rezultāti neatbilst normālam sadalījumam, 3. un 4. tabulās atspoguļotas aprakstošās un secinošās (Kolmogorova - Smirnova testa p vērtības) statistikas vērtības sociālo prasmju novērtēšanas aptaujas un Alabamas audzināšanas pieeju aptaujas datiem.

Sociālo prasmju novērtēšanas aptaujas aprakstošās un secinošās statistikas rādītāji (N=78)

		M	SD	Me	K-S
1. Paškontroles skalas	Paškontroles skala	9,45	1,83	37	0,16
	Starppersonu attiecības	13,60	2,68	32	0,10
2. Uzvedības skalas	Pozitīvi eksternāla uzvedība	32,06	4,94	14	0,14
	Pozitīvi internāla uzvedība	35,63	4,89	9	0,17

3.tabula

Alabamas aptaujas aprakstošās un secinošās statistikas rādītāji (N=78)

Skalu nosaukumi	Aprakstošās statistikas rādītāji		Secinošās statistikas rādītāji	
	M	SD	Me	K-S
1. Iesaistīšanās	34,77	3,64	38	0,12
2. Pozitīva audzināšana	25,33	3,04	25	0,11
3. Slikta uzraudzība	4,62	1,57	4	0,22
4. Pretrunīga disciplinēšana	14,23	2,99	15	0,10
5. Fiziska sodīšana	4,21	1,26	4	0,17

4.tabula

3. un 4. tabulās atspoguļotas Kolmogorova - Smirnova testa vērtības ($p > 0,05$) norāda uz Sociālo prasmju aptaujas un Alabamas aptaujas ievākto datu neatbilstību normālajam sadalījumam.

Ņemot vērā, ka izlases rezultāti neatbilst normālajam sadalījumam, veicot aprēķinus, lai noskaidrotu sakarības, izmantots Spīrmena rangu korelācijas koeficients. Atbildot uz pirmo maģistra darbā uzstādīto pētījuma jautājumu - Kādas ir sakarības starp vecāku audzināšanas pieejām un pirmsskolas vecuma bērnu sociālajām prasmēm, aprēķinātie dati norāda uz vidēji nozīmīgām un negatīvām sakarībām starp vecāku audzināšanas pieejas sliktas uzraudzības skalu un sociālo prasmju starppersonu attiecību skalu ($r = -0,27, p < 0,001$). Tas nozīmē, ka pastāv sakarības starp bērna stappersonu attiecību kvalitāti un vecāku sliktas uzraudzības audzināšanas aspektiem. Negatīva korelācija rezultātos atspoguļojas arī starp vecāku audzināšanas pieejas sliktas uzraudzības skalu un sociālo prasmju paškontroles skalu, ($r = -0,26, p < 0,005$) kā arī negatīva korelācija rezultātos atspoguļojas starp vecāku audzināšanas pieejas pretrunīgas disciplinēšanas skalu un sociālo prasmju paškontroles skalu ($r = -0,25, p < 0,005$). Visi sociālo prasmju aptaujas un vecāku audzināšanas skalas sakarību rezultāti atspoguļoti 5 tabulā.

Vecāku audzināšanas pieeju sakarības ar pirmsskolas vecuma bērnu sociālajām prasmēm (N=87)

Vecāku audzināšanas pieejas	Sociālo prasmju novērtējums			
	Paškontrole	Starp personu. attiecības	Pozitīvi Eksternāla Uzvedība	Pozitīvi Internāla Uzvedība
1. Iesaistīšanās	0,07	0,18	0,03	0,20
2. Pozitīva audzināšana	0,03	0,12	0,03	0,13
3. Slikta uzraudzība.	-0,26 *	-0,27**	-0,08	-0,24
4. Pretrunīga disciplinēšana	-0,25*	-0,07	-0,19	-0,07
5. Fiziska sodīšana	-0,20	0,09	-0,10	-0,04

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

5. tabula

Atbildot uz otro darbā uzstādīto pētījuma jautājumu - Kādas ir sakarības starp vecāku audzināšanas pieejām un pirmsskolas vecuma bērnu spēlēšanās uzvedību, dati, kas ievākti un apkopoti 6. un 7. tabulās uzskatāmi norāda uz vairākām nozīmīgām sakarībām:

Vecāku sniegtās atbildes par kopīgu spēlēšanās uzvedību ar bērnu

	Vecāku sniegtās atbildes par kopīgu spēlēšanās uzvedību ar bērnu						Vecāks bērnu iesaista mājas darbos	Vecāks plāno, kad spēlēsies ar bērnu	Bērns pats organizē savu brīvo laiku
Audzinašanas pieeju skalas	Lasa grāmatas	Kopīgi spēlējas	Pastaigājas	Skatās kopīgi TV	Skatas kopīgi DVD, video	Kopīgi spēlē datoru			
1.Iesaistīšanās	0,29**	0,52**	0,43**	0,15	0,16	0,06	0,44**	0,21*	-0,09
2.Pozitīva audzināšana	0,20	0,40**	0,34**	0,01	0,14	-0,02	0,37**	0,22*	0,04
3.Slikta uzraudzība	-0,01	0,05	0,08	0,06	-0,11	0,02	-0,02	-0,15	0,00
4.Pretrunīga disciplinēšana	0,04	0,17	0,10	0,19	0,21*	0,26*	0,01	0,00	0,37**
5.Fiziska sodišana	-0,01	-0,07	-0,05	0,10	0,02	0,00	-0,14	-0,33*	0,10

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

6.tabula

Vecāku sniegtās atbildes par bērna spēlēšanās uzvedību

Audzināšanas pieeju skalas	Bērns spēlē kustību, sporta spēles	Bērns spēlē galda spēles	Bērns konstruē, būvē	Bērns spēlē “ģimeni”	Bērns spēlē datorspēles, spēļu konsoles	Bērns spēlējas par varoņiem no filmām, grāmatām, multfilmām	Bērns spēlē militāras spēles
1.Iesaistīšanās	0,31**	0,16	0,22*	0,14	-0,04	0,08	-0,18
2.Pozitīva audzināšana	0,32**	0,07	0,25*	0,05	-0,08	0,10	-0,14
3.Slikta uzraudzība	-0,23*	-0,01	0,07	0,01	0,01	0,11	0,03
4.Pretrunīga disciplinēšana	0,06	0,07	0,10	0,07	0,05	0,26*	0,09
5.Fiziska sodīšana	0,08	0,04	-0,03	-0,17	-0,15	-0,00	-0,03

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

7.tabula

Vecāku audzināšanas aspektu skala – iesaistīšanās pozitīvi korelē ar vecākiem 8 uzdotajiem jautājumiem par bērnu spēlēšanās uzvedību. Sakarības rezultātos atspoguļojas starp vecāku audzināšanas aspektiem – iesaistīšanās skalu bērna audzināšanā un grāmatu lasīšanu ($r = 0,29, p < 0,01$), kopīgu spēlēšanos ar vecāku ($r = 0,52, p < 0,01$), pastaigāšanos ($r = 0,43, p < 0,01$), kā arī bērnu iesaistīšanu mājas darbos ($r = 0,44, p < 0,01$), kustību un sporta spēlēm ($r = 0,31, p < 0,01$), ar vecāka sniegto atbildi, par kopīgu spēlēšanos ar bērnu ($r = 0,22, p < 0,01$). Salīdzinoši vāja korelācija rezultātos atspoguļojas starp vecāku audzināšanas iesaistīšanos audzināšanā skalu un bērna konstruēšanas un būvēšanas aktivitātēm ($r = 0,22, p < 0,05$) un vecāku plānošanu, kad spēlēsies ar bērnu ($r = 0,21, p < 0,01$).

Pozitīvās audzināšanas skala vecāku audzināšanas pieeju aptaujā korelē ar bērnu iesaistīšanu mājas darbos ($r = 0,21, p < 0,01$), pastaigāšanos ($r = 0,34, p < 0,01$), kustību un sporta spēlēm ($r = 0,37, p < 0,01$) un vecāku un bērna kopīgu spēlēšanos ($r = 0,21, p < 0,01$). Salīdzinoši vāja korelācija atspoguļojas arī ar bērna konstruēšanas un būvēšanas spēlēšanās aktivitātēm ($r = 0,25, p < 0,05$).

Sliktas uzraudzības skala vecāku audzināšanas pieeju aptaujā salīdzinoši vāji negatīvi korelē ar kustību un sporta spēlēm. ($r = 0,21, p < 0,01$) Lai gan korelācija ir vāji izteikta, iegūtie dati norāda, ka vecāku audzināšanas aptaujas sliktas uzraudzības skalā iegūtie augstie rezultāti saistīti ar vecāku dotajām atbildēm par bērnu sporta un kustību spēļu daudzumu bērna ikdienā, kas vērtējami, kā salīdzinoši maz. Līdzīgi, arī aptaujā par vecāku audzināšanas pieejām, skalā par bērnu fizisku sodīšanu dotos atspoguļojas negatīvas korelācijas ar aptauju par bērnu spēlēšanās aktivitātēm un vecāku atbildēm vai viņi mēdz ielānot laiku, savā ikdienā, kad spēlēsies ar bērniem ($r = -0,33, p < 0,001$). šajā gadījumā korelācija ir salīdzinoši spēcīga.

Pretrunīgas disciplinēšanas metodes skalas rezultāti norāda uz pozitīvām sakarībām ar vairākām vecāku dotajām atbildēm par bērnu spēlēšanās uzvedību: DVD vai video skatīšanos, ($r = 0,21, p < 0,05$) datora spēlēšanu ($r = 0,26, p < 0,05$), un bērns spēlējas ar varoņiem no filmām, grāmatām, multfilmām ($r = 0,26, p < 0,01$). Visizteiktāk, ņemot vērā iegūtos rezultātus, vecāku audzināšanas pieeju aptaujas pretrunīgas disciplinēšanas skala saistīta ar vecāka atbildi par to, ka bērns pats organizē savu brīvo laiku, ($r = 0,37, p < 0,001$).

Aptaujas 4 jautājumi vecākiem par bērnu spēlēšanās aktivitātēm neveido sakarības ar vecāku audzināšanas pieeju aptaujas skalu rezultātiem : TV skatīšanās aktivitāte, galda spēļu spēlēšana, lomu spēles “ģimene” spēlēšanās aktivitāte, militāro spēļu spēlēšana.

DISKUSIJA

Pētījumā iegūtie rezultāti sniedz priekšstatu par bērna spēlēšanās uzvedības saistību ar sociālajām prasmēm, kā tas jau apstiprinājies iepriekš veiktajos pētījumos (Howes & Matheson, 1992; Isenberg & Jalongo, 2001; u.c.) atšķirībā no citiem, šajā pētījumā tika pētītas saistības konkrētai bērna spēlēšanās uzvedībai un bērna sociālo prasmju novērtējumam.

Atbildot uz pētījuma jautājumu (Vai pastāv sakarības starp vecāku audzināšanas pieejām un pirmsskolas vecuma bērnu sociālām prasmēm?) pētījuma rezultāti atspoguļo negatīvas sakarības starp vecāku audzināšanas pieejas sliktas uzraudzības skalu un sociālo prasmju starp personu attiecību skalu, negatīvu korelāciju starp vecāku audzināšanas pieejas sliktas uzraudzības skalu un sociālo prasmju paškontroles skalu, kā arī negatīvu korelāciju rezultātos atspoguļojas starp vecāku audzināšanas pieejas pretrunīgas disciplinēšanas skalu un sociālo prasmju paškontroles skalu. Minētās sakarības norāda, ka augsti rezultāti sliktas uzraudzības skalā saistīti ar pirmsskolas pedagoga salīdzinoši zemiem rādītājiem vērtējot bērna prasmes veidot starp personu attiecības, kā arī pedagogs norādījis uz zināmām grūtībām attiecībā uz bērna paškontroles spējām. Sliktas uzraudzības skalā lielāku vērtējumu ieguvuši vecāki, kas norādījuši, ka reizēm mēdz aizmirst kur ir bērns un ko dara, jo ir pārāk aizņemti, kā arī reizēm mēdz neteikt uz kurieni dodas vai bērns ir mājās reizēm bez vecāku uzraudzības. Pētījuma rezultāti atspoguļo Kellers (Keller, 2008) atziņas, par vecāka, kā uzvedības piemēra izšķirošo nozīmi, lai bērns veiksmīgi varētu attīstīt pašregulācijas spējas, atsevišķās situācijās vecākam ir svarīgi demonstrēt kontroli un bērna uzvedības strukturēšanu. Līdzīgi arī Eisenbergs ar līdzautoriem 2010. gadā minējis, ka pašregulācija ir saistīta ar vecāku audzināšanas kvalitāti, kur būtiskāki, lai vecāks izrāda savu pieejamību un atbalstu, izvairoties no pārmērīgas kontroles un nosodišanas (Eisenberg, Vidmar, Spinrad, Eggum, Edwards, Gaertner, & Kupfer 2010).

Pēc pētījumā iegūtajiem rezultātiem var secināt, ka minētā vecāku uzvedība ir saistīta ar tādām bērna iezīmēm kā – grūtībām izlīgt strīdos ar vienaudžiem vai pieaugušajiem, grūtībām uzsākt sarunu vai piedalīties grupu aktivitātēs (starp personu attiecību skalas apgalvojumi) vai grūtībām sekot norādījumiem, kontrolēt dusmas un lietderīgi izmantot brīvo laiku (paškontroles skalu apgalvojumi). Rezultāti, kas iegūti pētījumā atspoguļo iepriekš minēto pētījumu rezultātus par vecāku lomu veidojot kopīgu spēlēšanos un tās saistību ar bērna sociālajām prasmēm – attiecības ar vienaudžiem. (Denham, Hatfield, Smethurst, Tan, & Tribe, 2006; McDowell, Caron, & Marcia, 2010)

Līdzīgi arī jautājumi, kas raksturo pretrunīgas disciplinēšanas audzināšanas aspektus (vecāks draud sodīt bērnu, bet patiesībā to nedara; vecāks jūt ka likt savam bērnam paklausīt sagādā viņam lielas grūtības, ka vecāks izvēlas to nedarīt vai sods, kuru vecāks uzliek bērnam ir atkarīgs no vecāka garastāvokļa).saistītas ar bērna grūtībām veidot paškontroles uzvedību. Iegūtie rezultāti sasaucas ar iepriekš minēto pētījumu par bērnu starppersonu attiecību veidošanu un piesaistes stilu sakarībām, kur arī uzsvērta mātes un tēva emocionālās mijiedarbības loma bērna starppersonu attiecību veidošanās procesā. (McElwain, Nancy, LaForce, Cathryn, Wu & Xiaoying, 2011).

Analizējot rezultātus par spēlēšanās uzvedību bērniem un audzināšanas pieejām (otrais pētījuma jautājums - Vai pastāv sakarības starp vecāku audzināšanas pieejām un pirmsskolas vecuma bērnu spēlēšanās uzvedību?), redzams, ka audzināšanas pieejas skalā, kas raksturo vecāka iesaistīšanos bērna audzināšanas procesā novērojamas saistības. Var secināt, ka vecāku atbildes, kur norādīts, ka vecāki mēdz salīdzinoši bieži draudzīgi aprunāties ar savu bērnu vai bieži iesaistās aktivitātēs, kurās piedalās bērni, kā arī, piemēram, bieži jautā, kā bērnam gājis bērnudārzā (iesaistīšanās skalas apgalvojumi), saistītas ar bērna spēlēšanās uzvedību – biežu grāmatu lasīšanu, kopīgu spēlēšanos ar vecāku, biežām kopīgām pastaigām, bērna kustību un sporta spēlēm, bērna būvēšanas, konstruēšanas spēlēšanos uzvedību. Vecāki, kas ieguvuši aptaujā augstus rezultātus iesaistīšanās pieejas skalā bērnus mēdz bieži iesaistīt mājas darbos, kā arī izvēlas bieži kopā ar bērnu spēlēties un plāno, kad kopā ar bērnu spēlēties.

Pētījumā pozitīvās audzināšanas skalas rezultāti veido saistības ar bērna spēlēšanās uzvedību. Vecāku atbildes, kur norādīts, ka bieži slavē bērnu, ja viņš izdarījis kādu labu darbu vai bieži noskūpst vai apskauj savu bērnu, ja viņš izdarījis ko labu vai bieži izsaka bērnam atzinību, ja vecākam patīk, ka bērns palīdz mājasdarbos (pozitīvas audzināšanas skalas apgalvojumi) saistītas ar bērna un vecāka biežu spēlēšanos, biežām kopīgām pastaigām, bērna kustību un sporta spēlēm, bērna būvēšanas, konstruēšanas spēlēšanos uzvedību, kā arī vecāks plāno, kad spēlēties ar bērnu un izvēlas bieži kopā ar bērnu spēlēties.

Sliktas uzraudzības audzināšanas skalas rezultāti, kā arī fiziskas sodīšanas metodes skalu rezultāti atspoguļo negatīvas saistības. Iegūtie rezultāti norāda, ka vecāki, kas bērnu mēdz slikti uzraudzīt (reizēm mēdz aizmirst kur ir bērns un ko dara, jo ir pārāk aizņemti, kā arī reizēm mēdz neteikt uz kuriem dodas vai bērns ir mājās reizēm bez vecāku uzraudzības) norādījuši, ka bērns maz vai reti brīvajā laikā izvēlas spēlēt kustību un sporta spēles.

Interesanti, ka augsti rezultāti pretrunīgas disciplinēšanas skalā norāda uz sakarībām ar bērna biežu DVD vai video skatīšanos kopā ar vecāku, kā arī bērna izvēli bieži spēlēties par varoņiem no filmām, grāmatām vai multfilmām Pretrunīgas disciplinēšanas skalā iegūtie

rezultāti atspoguļo arī saistības ar vecāka atbildēm, ka bērns bieži organizē savu brīvo laiku pats. Iegūtie rezultāti netieši sasaucās ar 2012. gadā veiktajiem pētījumiem par audzināšanas pieeju kategorijām saistībā ar laiku, ko bērns pavada pie ekrāna. Tika secināts, ka īpaši ilgi pie ekrāniem laiku pavada bērni, kuru vecāku audzināšanas pieeja raksturojama, kā nolaidīga (Schary, Cardinal & Loprinzi, 2012) Audzināšanas kategorijas nolaidīga audzināšana un pretrunīgas disciplinēšanas metodes ietver dažādu saturu, taču, manuprāt, iegūtie rezultāti norāda uz sakarībām uz bērna spēlēšanās uzvedības izvēli un vecāka audzināšanas kvalitātes aspektiem.

Augsti fiziskas sodīšanas skalas rezultāti atspoguļo negatīvas saistības ar jautājumu, vai vecāki plāno, kad spēlēt ar bērnu. Iegūtie rezultāti liek secināt, ka vecākiem, kuri mēdz savus bērnus pakļaut fiziskiem sodiem (ieplaukā ar roku, ja bērns izdarījis ko sliktu; sit pa dibenu, ja bērns izdarījis, ko sliktu) raksturīgi neplānot, kad spēlēt ar bērnu.

SECINĀJUMI

- 1.No pētījumā iegūtajiem rezultātiem secināts, ka pastāv statistiski nozīmīgas saistības starp vecāku audzināšanas pieejām un pirmsskolas vecuma bērnu sociālajām prasmēm.
2. Bērnām, kura vecāki pielieto sliktas uzraudzības audzināšanas aspektus, ir salīdzinoši grūtāk veidot stacionāru attiecības un paškontroli
3. Bērnām, kura vecāki pielieto pretrunīgas audzināšanas aspektus audzināšanā, ir salīdzinoši grūtāk izveidot paškontroli.
- 4.Pētījuma rezultāti norāda, ka pastāv statistiski nozīmīga saistība starp vecāku audzināšanas pieejām un bērna spēlēšanās uzvedību pirmsskolas vecuma bērniem.
5. Bērnām, kura vecāki pielieto sliktas uzraudzības audzināšanas aspektus, ir salīdzinoši grūtāk veidot stacionāru attiecības un paškontroli
6. Bērnām, kura vecāki pielieto pretrunīgas audzināšanas aspektus audzināšanā, ir salīdzinoši grūtāk izveidot paškontroli.
7. Bērni, kuru vecāki audzināšanas procesā pielieto iesaistīšanās aspektus, salīdzinoši bieži nodarbojas ar grāmatu lasīšanu, pastaigāšanos, kustību un sporta spēlēm, konstruēšanu un būvēšanu. Vecāki, kuri pielieto iesaistīšanos audzināšanas procesā biežāk plāno, kad spēlēsies ar bērnu un kopīgi spēlēsies ar bērnu.
8. Vecāki, kuri pielieto pozitīvās audzināšanas aspektus bieži kopīgi spēlēsies ar bērnu, bērnu iesaista mājas darbos, kopīgi pastaigājas ar bērnu, kā arī bērns izvēlas spēlēt kustību un sporta spēles.
9. Bērni, kuru vecāki pielieto sliktas uzraudzības audzināšanas aspektus, salīdzinoši reti spēlē sporta un kustību spēles.
10. Vecāki, kuri bērnus audzināšanas procesā fiziski soda, salīdzinoši mazāk ieplāno, kad spēlēsies ar bērniem.
11. Bērni, kuru vecāki pielieto pretrunīgas disciplinēšanas metodes, bieži skatās DVD vai video, spēlē datoru, spēlēsies ar varoņiem no filmām, grāmatām, multfilmām un paši organizē savu brīvo laiku.
- 12.Pētījuma ierobežojumos jānorāda, ka aptauja par bērna spēlēšanās uzvedību, kā arī vecāku audzināšanas pieejas aptaujas metodes balstītas uz vecāka sniegtajām atbildēm, kas neizslēdz varbūtību, ka tiek sniegtas vēlamās, sociāli pieņemamas atbildes. Pētījumā lietojot bērnu uzvedības novērojumu metodi un aizpildot abiem vecākiem aptauju par spēlēšanās uzvedību pētījums varētu tikt paplašināts.
- 13.Pētījumā netika izmantota spēlēšanās uzvedības metode, kas būtu standartizēta Latvijā, lai korekti varētu ievākt rezultātus par pirmsskolas vecuma bērnu spēlēšanās uzvedību un veiktu

aprēķinus, lai novērtētu jautājumu saskaņotību. Standartizētas metodes pieejamība ļautu precīzāk diagnosticēt spēlētāņu uzvedības un audzināšanas pieejas saistības.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS

- Denham, A. Hatfield, S., Smethurst, N., Tan, E. & Tribe, C. (2006) The effect of social skills intervention in the primary school. *Educational psychology in practice*, 22 (1), pp 33-51
- Barnhart, C. M., Raval, V. V., Jansari A., & Raval P. H., (2012). Perceptions of Parenting Style Among College Students in India and the United States, *Department of Psychology*, Miami University.
- Batenova, J. V. (2011). *Asobinasti razvitija mišljenija doškoļņika v uslovijah igravoj kompjutarnoj dejiteļnasti* [Pirmsskolas vecuma bērna domāšanas attīstības specifika datorspēles laikā] *Žurnal visšij školi ekonomiki*, (Vol.4., pp. 59-72).
- Bandura, A., (1986) Social foundations of thought and action – a social cognitive theory, Englewood cliffs, NJ: prentice hall.
- Baumrind, D. (2005). Patterns of parental authority and adolescent autonomy. *New Directions for Child & Adolescent Development*; (Vol. 9, 108, 61-69).
- Baumrind, D. Larzelere, R. E., Owens, E. B., (2010).: Effects of Preschool Parents Power Assertive Patterns and Practices on Adolescent Development, *Parenting*, 10:3, 157-201
- Blakemore, O. J. E., Venters, R. E. (2005). Characteristic of Boys and Girls Toys, Sex Roles. (Vol. 53., pp. 619-633).
- Blatchford, P. (1996). We did more then: changes in pupils perceptions of breaktime (recess) from 7 to 16 years, *Journal of research in chidhood education*, (Vol.11(1), pp. 14-24).
- Blatchford, P., Baines E., & Pellegrini A. (2003). The social context of school playground gaumes: sex and ethnic diferences, and changes over time after entry to junior school, *British journal of developmental psychology* (Vol 21, pp. 481-505).
- Bruners Dž., (1987). *Igra, Mišļeniye i reč* [Spēle, domāšana un runa], Perspektivi
- Buri J.R., (1991). Parental Authority Questionnaire, *Journal of Personality assessment*, (Vol. 957(1), pp. 110-119)
- Cassibba R., Ijzendoorn Van M. H., & Dodorico L.(2000). Attachment and play in child care centres: Reliability and validity of the attachment Q-sort for mothers and profesional caregivers in Italy, *Internacional International Journal of Behavioral Development*, (Vol. 24, pp. 241-255).
- Clerkin S., Marks D. J., Policaro K.L., & Halperin J., M. (2007). Psychometric properties of the Alabama Parenting Questionnaire – Preschool revision, *Journal of clinical child and adolescent psychology* (Vol. 36(1), pp.19 -28).

- Coolahan K., C., F, Mendez J., & McDermott P. (2000). Preschool peer interactions and readiness to learn: Relationships between classroom peer play and learning behaviors and conduct, *Journal of Educational Psychology* (Vol 92(3), pp. 458-465).
- Dunn L., & Herwig J. (1992) Play behaviors and convergent and divergent thinking skills of young children attending full-day preschool. *Child study journal* (Vol. 23(1) pp. 23-28)
- Dūda S. (2011) "Pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju saistība ar mātes pašefektivitātes izjūtu pilnās un nepilnās ģimenēs". Npublicēts kursa darbs II. Latvijas Universitāte. Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte. Psiholoģijas nodaļa, Rīga
- Gagnom S.G., Huelsman T. J., Reichard A. E., Kidder-Ashley P., Griggs M.S., & Struby J. B., (2013) Help me play! Parental behaviors, child temperament, and preschool peer play, *Journal of Child and Family Studies*, (Vol. 23., pp. 873-884). Springer Science, Business Media New York.
- Nelson A., (2011). Gendered toy play as mediated action, *Psychological Science and Education* (Vol. 2., pp. 71-77) 9+8.
- Dzintare D., Stangaine I., (2005)., *Rotaļa – bērna dzīvesveids*, Rīga.
- Eisenberg, N., Vidmar, M., Spinrad, T. L., Eggum, N. D., Edwards, A., Gaertner, B., & Kupfer, A. (2010). Mothers' teaching strategies and children's effortful control: a longitudinal study. *Developmental Psychology*, 46 (5), 1294–1308.
- Elkoņins D. B., (1978). *Psihologija igri* [Spēles psiholoģija], Moskva: Pedagogika.
- Eriksons H. E. (1998), *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava, 271
- Fein G.G. (1989). Mind, meaning and affect: Proposals for a theory of pretense, *Developmental Review* (Vol. 9., pp. 345-363). Elsevier Inc.
- Fogle L.M., & Mendez J.L., (2006), Assessing the play beliefs of African American mothers with preschool children, *Early Childhood Research Quarterly* (Vol. 21., pp. 607-618) Elseiver.
- Flynn E., & Whiten A., (2008). Cultural transmission of tool use in young children: a diffusion chain, *Social development* (Vol. 17., pp. 699-718) Blackwell Publishing.
- Gresham F. M., & S. N. Elliott (2008), Social Skills Improvement System Rating Test Review: Scales, In Crosby, James W. (Eds.) *Journal of Psychoeducational Assessment*, (Vol. 29 pp. 292-296) Minneapolis, Minnesota, *SAGE Publications*
- Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1990). *Social Skills Rating System*. Bloomington, MN: Pearson Assessments

- Hanline M.F., Milton S., & Phelps P. (2001) Young children`s block construction activities, Findings from 3 years of observation, *Journal of early intervention* (Vol. 24 (3) pp. 224-237).
- Hart, C.H., Olsen S., Robinson C. C., & Mandlco B.L. (1997). The development of social and communicative competence in childhood: review and a model of personal, familial, and extrafamilial processes. In B. R. Burlison & A. W. Kunkel (Eds), *Communication yearbook 20* (pp 305-373) Thousand Oaks, CA: Sage
- Hayne H., MacDonalds S., & Barr R. (2000). Development changes in the specificity of memory over second year of life, *Infant behavior & development* (Vol. 20., pp. 233-245).
- Hoff E. V. (2005). Imaginary companions, creativity, and self-image in middle childhood, *Creativity research journal* (Vol. 17, pp. 167-180)
- Howes C. & Matheson C.C. (1992). Sequence in development of competent play with peers: Social and social pretend play, *Developmental Psychology*, (Vol. 28., pp. 961-974).
- Jonyniene I. J., Kern R. M. (2012). Individual psychology lifestyles and parenting styles in Lithuanian parents of 6 to 12 year olds, *International Journal of Psychology* (Vol.11., pp. 89–117)
- Juvonen, J. (1997). Peer relations. In G. Bear, K. Minke, & A. Thomas (Eds.) *Children`s needs II: Development problems and alternatives* (pp. 65-74). Washington DC: National Association of School Psychologists.
- Kalniņa L. (2006) "Saistība starp mātes audzināšanas pieejām un uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindroma (UDHS) pazīmēm dēliem 8-11 gadu vecumā". Npublicēts kursa darbs II. Latvijas Universitāte. Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte. Psiholoģijas nodaļa, Rīga
- Keller, J. (2008). On the development of regulatory focus: the role of the parenting styles. *European Journal of Social Psychology*, 38, pp 354–364.
- Kuprina T. A. (2008). *Vlījanije tipof mežličnosnova vzaimodejstvija ģitej doškoļnava bozrasta na vibar igrovova materiala i igravuju dejiteļnast* [personīgo mijiedarbības tipu ietekme pirmskolas vecuma bērniem un rotaļlietu izvēles saistība] .Psihologičeskaja nauka i obrazovanije, (Vol.2., pp. 72-80).
- Levy J. *Play Behaviour*. New York, 1978
- Li A.K.F. (1978) Effects of play on novel responses in kindergarten children, *The Alberta Journal of Educational research*, (Vol.1 pp. 31-36)

- Lindsey E.W., Colwell M.J., Berks P.S.(2013). Pretend and physical play: links to preschoolers affective social competence, *Merrill-palmer quarterly*, (Vol. 59(3) pp. 330-360).
- McDowell, J., Caron, J. & Marcia, L. (2010) bias and undermatching in delinquent boys verbal behavior as a function of their level of deviance. *Journal of the experimental analysis of behavior*, 93 (3), pp 471-483
- Narkevič V. V. (2008). *Otnošēņije k igruški u ditej doškoļnava vozrasta v zavisimasti ot ih emocionalnava razvitija i tipa privazanasti k materi* [Pirmsskolas vecuma bērnu attieksme pret rotaļlietu atkarībā no emocionālās attīstības un mātes piesaistes tipa]. *Psihologiskā nauka i obrazovāņije*,(Vol. 3 pp. 81-89).
- Novosolava S. L., Zvorigina E. (1983). *Igra i vaprosi v sestoroņeva vospitaņije ģetej* [Spēle un bērnu vispārīgie audzināšanas jautājumi], *Дошкольное воспитание*. (Vol.10. pp. 38-46).
- Novosolava S. L. (2001). *Igri i ih klasifikacija* [Spēles un to klasifikācija] , „Istočņik” Informacionna – metodičeskij i naučna – pedagogičeskij žurnal departamenta obrazovāņije administraciji Vologodskoj oblasti i Bologotskava instituta razvitija, priložēņije (Vol.4. pp.12-16).
- Maccoby, E.E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental Psychology*, (Vol.28, pp.1006-1017).
- Parker, J. G., & Gottman, J. M. (1989). Social and emotional development in a relational context: Friendship interaction from early childhood to adolescence. In T. J. Berndt & G. W. Ladd (Eds.), (pp. 95–131). New York: Wiley
- Pearson, E., & Rao N. (2003). Socialization goals, parenting practices, and peer competence in Chinese and English preschoolers. *Early Child Development & Care*. (Vol.173., pp. 131-146).
- Pellegrini A.D & Blatchford P. (2002). Time for break: the developmental and educational significance of breaktime in school, *The psychologist*, (Vol. 15(2) pp. 60-62).
- Pellegrini A.D., & Hou Y.(2011). The development of preschool children`s (Homo sapiens) uses of objects and their role in peer group centrality, *J. Comp Psychology, Journal of Comparative Psychology* (Vol. 125 pp. 239-245)
- Pellegrini A. D. (2013)., Object use in childhood: development and possible functions, *Behavior*, (Vol.150., pp. 813-843)
- Pellegrini A.D., & Smith P.K. (1998). The development of play during childhood: forms and possible functions. *Child psychology and psychiatry review*, (Vol. 3., pp. 51-57)
- Piaget J., (1952). *The origins of intelligence in children*, Routledge, New York, NY

- Piaget J., (1962) *Play, derams and imitation in childhood*, London
- Piažē Ž. (2002). *Bērna intelektuālā attīstība*. Rīga, Pētergailis
- Puškarevs I., Golubeva A. (1999)., *Bērna attīstība*, Lielvārde.
- Rheingold H. L., Cook K., V., (1975). The Contents of Boys and Girls Rooms as an Index of Parents Behavior, *Child Development* (Vol. 46., pp. 459-463)
- Rose-Krasnor, L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review, *Social Development* (Vol. 6., pp. 111-135)
- Rubin K.H., & Coplan R. J. (1998). Social and nonsocial play in childhood: an individual differences perspective, In O.N. Saracho & B. Spodek (Eds.) *Early childhood education* (pp.144-170) New York press.
- Russ S.W., & Dillon J. A. (2011) Changes in childrens` s pretend play over two decades, *Creativity research journal*, (Val. 23(4), pp. 330-338)
- Ruff H.A., & Lawson K. R. (1990), Development of sustained focused attention in young children during free play, *Developmental psychology*,(Vol. 26., pp. 85-93)
- Schary D. P. , Cardinal B.J., & Loprinzi P. D. (2012). Parenting style associated with sedentary behaviour in preschool children, *Early Child Development and Care* (Vol. 182., pp. 1015-1026)
- Seiffge-Krenke I. (1997). Imaginary companions in adolescence: sign of a deficient or positive development?, *Journal of adolescence*, (Vol. 20., pp. 137-154)
- Seja A.L.& Russ S.W. (1999). Children`s fantasy play and emotional understanding, *Journal of clinical child psychology*, (Vol. 28., pp. 269-277).
- Simonova E. O., Fiļipova I. V. (2008). *Obraznaja igruška kak sredstvo razvitija soznanije doškoļņika* [Lomu rotaļlieta kā pirmsskolas vecuma bērna apziņas attīstības līdzeklis]. Psihologiķeskaja nauka i obrazovaņije, (Vol.3., pp. 62-71).
- Smith P.K. & Dutton S. (1988)., Childrens play and its role in early development: a re-evaluation of the „play ethos” In A.D., Pellegrini (Ed.), *Psychological bases for early education* (pp. 207-226) New York.
- Smirnova E. O., & Rjabkova I. A. (2010). Psihologiķeskaja nauka i obrazovaņije, (Vol.3., pp. 62-70).
- Sobkin V. S., & Skobeltsyna K. N. (2011). Game preferences of modern Preschoolers (Based on Survey among parents), *Psychological Science and Education*, (Vol.2 ., pp. 39-48).
- Sokolova M. V. (2011). Modern cartoon characters in children play and toys, *Psychological Science and Education*, (Vol. 2., pp. 49-54)
- Svenne O (1930) *Modernie audzināšanas jautājumi*. R.:Valters un Rapa

- Shelton K. K., Frick P. J., & Wootton J., (1996). Assessment of Parenting Practices in Families of Elementary School –age children, *Journal of Clinical Child Psychology*, (Vol. 25., pp. 317-329).
- Taylor M., Hulette A.C. & Dishion T.J. (2010). Longitudinal outcomes of young high risk adolescents with imaginary companions, *Developmental psychology*, (Vol. 46., pp. 1632-1636)
- Trawick-Smith, J., Russell, H., & Swaminathan, S. (2010). Measuring the effects of toys on the cognitive, creative, and social play behaviors of preschool children. *Early Child Development and Care*.(Vol. 181., pp. 909-927), Routledge.
- Vig S. (2007) Young childrens` s object play: window on development, Springer science,201-2015
- Vigotskij L. S. (1933). *Igra i jejo roľ v psihičiskam razvitii rebjonka [Spēle un viņas loma bērna psiholoģiskajā attīstībā]*, Voprosi psihologiji. (Vol.6., pp. 62-76)
- Vigotskis L. (2002). *Domāšana un runa*. Rīga: EVE.
- Walker C.M. & Gopnik A. (2013). Pretense and possibility – a theoretical proposal about the effect of pretendē play on development: coment on lillard et al, *American psychological association*, (Vol. 139, pp. 40-44).
- Yen-Chun Lin & Thomas D. Yawkey (2013)., Parents play belifes and the relationship to childrens social competence, *Education* (Vol. 135(1)., pp 107-114) Project Innovation, Inc. United States of America

Maģistra darbs “Vecāku audzināšanas pieeju saistība ar pirmsskolas vecuma bērnu spēlēšanās uzvedību un sociālajām prasmēm” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors (.....) Anita Ērgle

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. psych. Laura Pirsko (.....)

02.06.2015.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Psiholoģijas nodaļā 02.06.2015.

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

12.06.2015. prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre : _____